**Η άποψη του Πρωταγόρα:**

**Η αρετή μπορεί να διδαχθεί**
**Ο σκοπός της ποινής είναι η γενική και ειδική πρόληψη**
**(Πλάτων, *Πρωταγόρας* 323a – 324d)**

«Και, για να μη σου μπει στο μυαλό ότι σ᾽ εξαπάτησα λέγοντας πως όλοι πιστεύουν πραγματικά ότι ο κάθε άνθρωπος έχει μερίδιο στη δικαιοσύνη και γενικά σε κάθε πολιτική αρετή, άκουσε κι αυτή την απόδειξη. Δηλαδή στ᾽ άλλα χαρίσματα —κατά τα λεγόμενά σου— αν κάποιος λόγου χάρη καμαρώνει ότι είναι καλός στο παίξιμο του αυλού ή σε κάθε άλλη τέχνη, ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι, οι άλλοι ή τον παίρνουν στο ψιλό [323b] ή θυμώνουν, και οι συγγενείς του τον παίρνουν κατά μέρος και τον συμβουλεύουν, σαν να είναι τρελός. Το αντίθετο όμως συμβαίνει με τη δικαιοσύνη και τις άλλες πολιτικές αρετές: πες ότι ξέρουν πως κάποιος είναι άδικος· παρόλα αυτά, αν αυτός λέει την αλήθεια για το άτομό του μπροστά σ᾽ όλο τον κόσμο, αυτό το οποίο στην προηγούμενη περίπτωση το θεωρούσαν φρονιμάδα, δηλαδή το να λέει κανείς την αλήθεια, τώρα το θεωρούν τρέλα· και λένε ότι όλοι πρέπει να ισχυρίζονται πως είναι δίκαιοι —είναι δεν είναι— διαφορετικά, ότι είναι τρελός αυτός που δεν παριστάνει τον δίκαιο. [323c] Τόσο πολύ είναι απαραίτητο όλοι χωρίς εξαίρεση να έχουν με κάποιο τρόπο το μερίδιό τους στη δικαιοσύνη, και στην αντίθετη περίπτωση, ν᾽ αποκλειστούν από την κοινωνία.

Λοιπόν, σχετικά με το ότι οι Αθηναίοι δέχονται με τον πιο φυσικό τρόπο να τους συμβουλεύει ο καθένας για πράγματα που έχουν σχέση μ᾽ αυτή την αρετή, επειδή πιστεύουν ότι όλοι έχουν το μερίδιό τους σ᾽ αυτή, αυτά είχα να πω. Στη συνέχεια θα προσπαθήσω ν᾽ αποδείξω τούτο: ότι δηλαδή πιστεύουν πως την αρετή δε μας τη δίνει η φύση ή η τύχη, αλλά μπορεί να διδαχτεί και να αποκτηθει, μετά από φροντίδες όποιου την κάνει κτήμα του. Διότι, για όσα ελαττώματα πιστεύουν οι άνθρωποι ότι οι όμοιοί τους τα έχουν [323d] από τη φύση ή από την τύχη, κανείς δε θυμώνει ούτε τους δίνει συμβουλές ή μαθήματα ούτε τιμωρεί αυτούς που τα έχουν για να πάψουν να είναι τέτοιοι, αλλά τους συμπονούν· έτσι, ποιός είναι τόσο άμυαλος, ώστε να τολμήσει να κάνει κάτι τέτοιο στους άσχημους, τους κοντούληδες ή τους αρρωστιάρηδες; Επειδή βέβαια ξέρουν, νομίζω, ότι η φύση ή η τύχη δίνουν στους ανθρώπους τα χαρίσματα και τ᾽ αντίθετά τους. [323e] Αν όμως κάποιος δεν έχει τα προτερήματα, που κατά την κοινή αντίληψη οι άνθρωποι τα αποχτούν με φροντίδα και άσκηση και διδασκαλία, αλλά έχει τα αντίθετά τους ελαττώματα, σ᾽ αυτή την περίπτωση έχουμε θυμούς, τιμωρίες και συμβουλές. Σ᾽ αυτά τα τελευταία ελαττώματα ανήκουν η αδικία και η ασέβεια και [324a] με δυο λόγια καθετί το αντίθετο με την πολιτική αρετή. Λοιπόν σ᾽ αυτές τις περιπτώσεις ο καθένας θυμώνει με τον άλλον ή του δίνει συμβουλές, ολοφάνερα επειδή έχει τη γνώμη ότι η αρετή μπορεί να αποκτηθεί με φροντίδα και διδασκαλία. Γιατί, αν θέλεις να σκεφτείς ποιά σημασία μπορεί να έχει η τιμωρία όσων αδικούν, Σωκράτη, η καθημερινή ζωή θα σου δείξει ότι οι άνθρωποι πιστεύουν πως η αρετή μπορεί να μεταδοθεί. **Γιατί ποιός τιμωρεί όσους αδικούν, στρέφοντας τη σκέψη του σ᾽ αυτό, και γι᾽ αυτό το λόγο, δηλαδή στο ότι έκαμαν το αδίκημα; [324b] (μη λογαριάζεις**

**εκείνον που τιμωρεί ασυλλόγιστα, σαν θηρίο). Αντίθετα, εκείνος που έχει έγνοια να τιμωρήσει μυαλωμένα, δεν τιμωρεί για το αδίκημα που έγινε και πάει —γιατί ό,τι έγινε δεν ξεγίνεται— αλλά προνοώντας για το μέλλον, για να μην αδικήσει άλλη φορά ούτε ο ίδιος αυτός που αδίκησε ούτε άλλος κανείς από όσους είδαν την τιμωρία του.** Με το να σκέφτεται λοιπόν έτσι, σκέφτεται ότι η αρετή μπορεί να διδαχτεί· όπως και να ᾽χει, σκοπός της τιμωρίας είναι ο εκφοβισμός. Άρα όλοι, όσοι τιμωρούν και στη δημόσια και στην ιδιωτική ζωή, αυτή τη γνώμη έχουν. [324c] Έτσι και οι άλλοι άνθρωποι, και πρώτοι απ᾽ όλους οι Αθηναίοι, οι συμπολίτες σου, τιμωρούν αυτούς που θεωρούν ότι κάνουν αδικήματα, και για να βρει το δίκιο του ο αδικημένος και για να πληρώσει αυτός που αδικεί. Από αυτό συνάγεται ότι οι Αθηναίοι είναι από εκείνους που πιστεύουν ότι η αρετή μπορεί και να διδαχτεί και να μεταδοθεί. Τώρα μου φαίνεται πως σου δόθηκε ικανοποιητική απόδειξη, Σωκράτη, ότι καλά κάνουν οι συμπολίτες σου και δέχονται να τους δίνει συμβουλές πάνω σε θέματα της πολιτείας και ο χαλκιάς και ο τσαγκάρης, και ότι πιστεύουν πως η αρετή μπορεί να διδαχτεί και να μεταδοθεί.»

(Μετάφραση: Ηλίας Σπυρόπουλος)

*Ἵνα δὲ μὴ οἴῃ ἀπατᾶσθαι ὡς τῷ ὄντι ἡγοῦνται πάντες ἄνθρωποι πάντα ἄνδρα μετέχειν δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης πολιτικῆς ἀρετῆς, τόδε αὖ λαβὲ τεκμήριον. ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, ὥσπερ σὺ λέγεις, ἐάν τις φῇ ἀγαθὸς αὐλητὴς εἶναι, ἢ ἄλλην ἡντινοῦν τέχνην ἣν μή ἐστιν, ἢ καταγελῶσιν [323b] ἢ χαλεπαίνουσιν, καὶ οἱ οἰκεῖοι προσιόντες νουθετοῦσιν ὡς μαινόμενον· ἐν δὲ δικαιοσύνῃ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ, ἐάν τινα καὶ εἰδῶσιν ὅτι ἄδικός ἐστιν, ἐὰν οὗτος αὐτὸς καθ᾽ αὑτοῦ τἀληθῆ λέγῃ ἐναντίον πολλῶν, ὃ ἐκεῖ σωφροσύνην ἡγοῦντο εἶναι, τἀληθῆ λέγειν, ἐνταῦθα μανίαν, καί φασιν πάντας δεῖν φάναι εἶναι δικαίους, ἐάντε ὦσιν ἐάντε μή, ἢ μαίνεσθαι τὸν μὴ προσποιούμενον [δικαιοσύνην]· ὡς ἀναγκαῖον [323c] οὐδένα ὅντιν᾽ οὐχὶ ἁμῶς γέ πως μετέχειν αὐτῆς, ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις.*

*Ὅτι μὲν οὖν πάντ᾽ ἄνδρα εἰκότως ἀποδέχονται περὶ ταύτης τῆς ἀρετῆς σύμβουλον διὰ τὸ ἡγεῖσθαι παντὶ μετεῖναι αὐτῆς, ταῦτα λέγω· ὅτι δὲ αὐτὴν οὐ φύσει ἡγοῦνται εἶναι οὐδ᾽ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, ἀλλὰ διδακτόν τε καὶ ἐξ ἐπιμελείας παραγίγνεσθαι ᾧ ἂν παραγίγνηται, τοῦτό σοι μετὰ τοῦτο πειράσομαι ἀποδεῖξαι. ὅσα γὰρ ἡγοῦνται ἀλλήλους κακὰ ἔχειν ἄνθρωποι [323d] φύσει ἢ τύχῃ, οὐδεὶς θυμοῦται οὐδὲ νουθετεῖ οὐδὲ διδάσκει οὐδὲ κολάζει τοὺς ταῦτα ἔχοντας, ἵνα μὴ τοιοῦτοι ὦσιν, ἀλλ᾽ ἐλεοῦσιν· οἷον τοὺς αἰσχροὺς ἢ σμικροὺς ἢ ἀσθενεῖς τίς οὕτως ἀνόητος ὥστε τι τούτων ἐπιχειρεῖν ποιεῖν; ταῦτα μὲν γὰρ οἶμαι ἴσασιν ὅτι φύσει τε καὶ τύχῃ τοῖς ἀνθρώποις γίγνεται, τὰ καλὰ καὶ τἀναντία τούτοις· ὅσα δὲ ἐξ ἐπιμελείας καὶ ἀσκήσεως καὶ διδαχῆς οἴονται γίγνεσθαι ἀγαθὰ ἀνθρώποις, [323e] ἐάν τις ταῦτα μὴ ἔχῃ, ἀλλὰ τἀναντία τούτων κακά, ἐπὶ τούτοις που οἵ τε θυμοὶ γίγνονται καὶ αἱ κολάσεις καὶ αἱ νουθετήσεις. ὧν ἐστιν ἓν καὶ ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀσέβεια καὶ [324a] συλλήβδην πᾶν τὸ ἐναντίον τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς· ἔνθα δὴ πᾶς παντὶ θυμοῦται καὶ νουθετεῖ, δῆλον ὅτι ὡς ἐξ ἐπιμελείας καὶ μαθήσεως κτητῆς οὔσης. εἰ γὰρ ἐθέλεις ἐννοῆσαι τὸ κολάζειν, ὦ Σώκρατες, τοὺς ἀδικοῦντας τί ποτε δύναται, αὐτό σε διδάξει ὅτι οἵ γε ἄνθρωποι ἡγοῦνται παρασκευαστὸν εἶναι ἀρετήν. οὐδεὶς γὰρ κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων καὶ τούτου ἕνεκα, ὅτι ἠδίκησεν, ὅστις [324b] μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται· ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἕνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται —οὐ γὰρ ἂν τό γε πραχθὲν ἀγένητον θείη— ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὖθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὗτος μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα. καὶ*

*τοιαύτην διάνοιαν ἔχων διανοεῖται παιδευτὴν εἶναι ἀρετήν· ἀποτροπῆς γοῦν ἕνεκα κολάζει. ταύτην οὖν τὴν δόξαν πάντες ἔχουσιν ὅσοιπερ [324c] τιμωροῦνται καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. τιμωροῦνται δὲ καὶ κολάζονται οἵ τε ἄλλοι ἄνθρωποι οὐς ἂν οἴωνται ἀδικεῖν, καὶ οὐχ ἥκιστα Ἀθηναῖοι οἱ σοὶ πολῖται· ὥστε κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ Ἀθηναῖοί εἰσι τῶν ἡγουμένων παρασκευαστὸν εἶναι καὶ διδακτὸν ἀρετήν. ὡς μὲν οὖν εἰκότως ἀποδέχονται οἱ σοὶ πολῖται καὶ χαλκέως καὶ σκυτοτόμου συμβουλεύοντος τὰ πολιτικά, καὶ ὅτι διδακτὸν καὶ παρασκευαστὸν ἡγοῦνται ἀρετήν, ἀποδέδεικταί σοι, ὦ Σώκρατες, ἱκανῶς, ὥς γέ μοι [324d] φαίνεται.*